

ФІНАНСИ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

УДК: 336.71: 330.341.1

JEL Classification: G 21; G 23

© Нікіфоров П.О., Третякова О.В., Харабара В.М., 2021

p.nikiforov@chnu.edu.ua, o.tretyakova@chnu.edu.ua, v.kharabara@chnu.edu.ua

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці

FIN TECH ІННОВАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ БАНКАМИ УКРАЇНИ

Аналізуються фінтех-інновації у сучасній банківській діяльності та в діяльності фінтех-компаній. Доводиться, що дистанційне банківське обслуговування на базі різноманітних цифрових фінансових технологій, а також діяльність фінтех-компаній є сьогодні основним стратегічним напрямом розвитку банківського сектору та фінтех сфери не лише в Україні, а й в усіх економічно розвинених країнах світу. Наведено порівняльні характеристики банків та фінтех-компаній, прогнози щодо їх співробітництва на ринках.

Ключові слова: фінансовий ринок, фінансові технології, фінтех-інновації, фінтех-компанії, комерційні банки, діджиталізація, банківський продукт, екосистеми, маркетплейси, інновації у банківській сфері.

Постановка проблеми. Успішний розвиток української економіки багато в чому визначається рівнем розвитку її банківської системи, здатної підтримати її дешевими ресурсами та стимулювати внутрішній економічний попит в країні. Стійкість банківської системи України безпосередньо залежить від стійкості її окремих елементів – учасників системи, насамперед банків, а також стійкістю та міцністю взаємозв'язків між ними. Сьогодні банки мають змінитися, а їхній внесок у досягнення загальноекономічних завдань і роль в економічному розвитку мають бути значно підвищені.

Важливим інструментом підвищення ролі банків у прискоренні економічного зростання можуть стати фінансові інновації. Зручність електронно-цифрових технологій, що вже високо оцінені у всіх напрямках життєдіяльності, тиражується й на фінансові послуги. Скорочення клієнтської бази старшого покоління та розширення клієнтської бази покоління «міленіуму» стимулює розвиток дистанційного банківського обслуговування, основним фактором розвитку якого є формування для банків клієнтської бази банків нового покоління, якому властиві: висока динамічність, відсутність часу на відвідування банківських офісів, а саме головне – звичним форматом для цього сегмента є наявність гаджетів для збору та передачі інформації. Отже, дистанційне банківське обслуговування та різноманітні FinTech інновації виступають сьогодні основним стратегічним напрямком розвитку банківського сектору не лише в Україні, а й у всіх економічно розвинених країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням розвитку та ролі FinTech інновацій, їхньої сутності та впровадженню у фінансовий сектор присвячені праці таких вітчизняних науковців як С.Волосович, Л. Дудинець, І. Крупка, В. Коваленко, О. Борисюк, Ковальчук, О. Мельник, П. Нікіфоров, І. Пасічник, Г. Поченчук, Я. Чайковський. Відзначаючи вагомі результати наукових здобутків з даної тематики, необхідно зазначити, що низка теоретичних і практичних питань щодо визначення місця FinTech інновацій у забезпеченні фінансової інклюзії банками України потребують подальшого дослідження та аналізу.

Метою дослідження є аналіз окремих аспектів діяльності FinTech-компаній і комерційних банків та визначення ролі FinTech інновацій у забезпеченні фінансової інклюзії банками України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модернізація банківського сектору на користь підвищення ефективності національної економіки може бути досягнута шляхом використання фінансових інновацій. Сьогодні неоднозначні перспективи зростання кредитного портфеля у поєднанні з посиленням регуляторного тиску та зростанням операційних витрат на ведення банківського бізнесу, значною мірою пояснюють інтерес банків до фінансових інновацій. У цілому нові технології, безумовно, є вікном можливостей для банків і повинні розглядатися як нові можливості для ведення бізнесу.

Використання новітніх цифрових технологій змінює сам ландшафт банківництва, і

вже сьогодні, і на перспективу. Одні технології (хмари, миттєві платежі, API) є широкоживаними, інші (квантові обчислення) лише проходять сьогодні етап становлення. Майбутнє новітніх технологій банківської справи визначається споживачами банківських послуг, які розглядають цифровізацію життя як те, що покращує це життя.

У цілому, сьогодні можна констатувати, що зміст інноваційної діяльності, банків охоплює три сегменти фінтех-інновацій а саме:

- формування і впровадження нових методів і організаційних форм надання банківських послуг (а це – відмова від мережі філій, електронний банкінг, поштово-банківські послуги, віддалене кредитування тощо);

- формування та впровадження нових фінансових та організаційних інструментів, їх інноваційне поєднання;

- виділення в русі етапів розвитку життєвого циклу інновацій у сфері банківництва (від зародження ідеї по використанню відповідного інструменту до його інноваційної трансформації при впровадженні).

Все це дає змогу узагальнити, що до основних напрямів діяльності банків, пов'язаних в різній мірі з фінансовими інноваціями та інноваційними змінами, необхідно віднести такі:

- нові банківські продукти, послуги, форми організації на базі нових інформаційних технологій;

- віртуальні банківські та фінансові технології, а саме управління банківськими рахунками через електронні системи зв'язку (банк – клієнт) шляхом використання електронного підпису, укладання договорів на обслуговування;

- комплексне використання нових інфокомунікаційних технологій для цифрового маркетингу, наприклад CRM-технології, тобто зниження витрат на просування інформації;

- аналітичну обробку внутрішньої інформації та нові можливості внутрішнього контролю та аудиту;

- зміни кваліфікації персоналу та поява нових кваліфікацій;

- нові автоматизовані платформи самообслуговування.

«У 2020 році обсяг венчурних інвестицій у фінтех-проекти у світі становив \$42,14 млрд., що на 3% менше, ніж роком раніше. Кількість раундів фінансування скоротилася ще більше – на 13%, до 1991 угод. Про це свідчать дані аналітиків CB Insights. Згідно з їхніми розрахунками у четвертому кварталі 2020 року було здійснено 522 інвестиційні угоди у фінтех-галузі, що на 11% менше від показника попереднього року. Така

слабка динаміка спостерігалася востаннє в третьому кварталі 2019 року» [1].

Факторами поширення використання банківських інновацій сьогодні служать: необхідність підвищення конкурентоспроможності банків, спрощення системи обслуговування клієнтів, надання високого рівня безпеки, збільшення клієнтської бази, скорочення кількості помилок та ризиків, економія часу та управлінських витрат. Окрім того, незважаючи на те, що впровадження системи віртуальних банківських послуг потребує великого обсягу ресурсів банків, дана процедура надалі слугуватиме ефективним джерелом отримання прибутку.

Використання нових технологій у банківському бізнесі також, як правило, розділяють на дві великі групи інновацій. З одного боку, мова йде про покращення використання інформації про клієнтів та підвищення рівня поінформованості банку про їхні потреби. Цінність даних по поведінку клієнтів у майбутньому буде значно вищою, ніж наявність інструментів для обробки цих даних – це дозволить банкам зберігати конкурентну перевагу. З іншого боку, це використання технологій для задоволення потреб клієнтів. Однією з таких технологій є застосування інтернет та мобільного банкінгу послуг, популярність яких неухильно зростає. Однак технології не повинні бути надмірно складними, оскільки необхідність спрощення банківських послуг – це один з пріоритетів для нових технологій. Спрощення більшою мірою необхідно реалізовувати на рівні «банк-клієнт», ніж на рівні внутрішньобанківських процесів. Так, «за міжнародним опитуванням близько 53% усіх керівників банків вважають, що спрощення різних напрямів банківської діяльності є вкрай важливим і 70 % з них вже зробили кроки у цьому напрямі. Саме отримання доступу до інформації про пріоритети тих чи інших клієнтів дозволить банкам у майбутньому спростити пропозицію клієнтських послуг» [2].

Особливого значення як уже наголошувалось, набувають нові аналітичні платформи, включаючи проекти зі створення сховищ, інфраструктури для роботи з BigData, нові платформи дистанційного обслуговування та ін. Найбільш перспективними ІТ-технологіями з погляду застосування у різних банківських сервісах є технології штучного інтелекту та машинного навчання. У фінансовому бізнесі виділяються такі ключові напрями його застосування, як інтелектуальний едвайзинг (так звані боти, які відповідають на типові запити клієнтів – кол-центри тощо); прийняття рішень на

основі аналізу великих обсягів даних (вже використовується у прийнятті кредитних рішень); кібербезпека та ін.

Також треба підкреслити, що основними перевагами банків у конкурентній боротьбі з FinTech компаніями є розуміння того, що інноваційні компанії можуть бути сильними та небезпечними для банків конкурентами, коли справа стосується процедур обслуговування клієнтів, зокрема проведення платежів, проте, на відміну від банків, компанії FinTech не мають доступу до широкої клієнтської бази, а отже не мають знання пріоритетів і потреб клієнтів. Це означає, що хоча банки можуть поступитися цим компаніям нішею на ринку дистрибуції фінансових продуктів, створення власних продуктів залишиться прерогативою банків.

У процесі діджиталізації важливо враховувати і сучасні тренди у розвитку фінтеху, включаючи управління добробутом та інвестиції у платформні рішення для робоедвайзингу, проекти для вирішення задачі цифрової ідентичності та різні способи аутентифікації, машинне навчання та Businessintelligence, рішення, що займаються оптимізацією сервісних операцій алгоритмів машинного навчання; хмарні банківські платформи, які спрямовані на швидкий старт необанків з можливістю масштабування до інших макрорегіонів, технологію блокчейн. Одне з основних завдань, що стоїть перед банками – це виробити спільне бачення того, як застосовувати блокчейн. Сьогодні основна проблема прийняття технології блокчейна ринком – це спроба застосувати її до існуючих процесів, що будувалися за іншою, централізованою схемою. Тому потрібно спробувати не застосовувати блокчейн до існуючих процесів, а правильно змінювати самі процеси. Сьогодні прикладом трансформацій може бути також створення екосистем та маркетплейсів (платформ). Під екосистемою мається на увазі побудова мережі організацій, що створюються навколо єдиної технологічної платформи та користуються її послугами для формування пропозицій клієнтам та доступу до них.

До 2025 року очікується, що саме екосистеми будуть забирати 30% глобальної виручки організацій. Банки мають всі можливості для того, щоб стати центром екосистем у цифровій економіці, на відміну від FinTech-компаній. Теоретично та практично прогнозується перехід банків до партнерства, активному залученню до співробітництва з фінтех-індустрією. Симбіоз банку з FinTech-компаніями – це цілком реальна перспектива.

Водночас треба бачити, що як у банків, так і у фінтех-компаній є свої сильні і слабкі сторони.

Банки, як вже наголошувалось, мають значні фінансові кошти і напрацьовану клієнтську базу, але не всі вони готові вкладати у розробку інноваційних продуктів власні грошові і кадрові ресурси. До того ж діяльність банків суттєво регламентується з боку регулятора, їм важко швидко перебудовуватись під зростаючі потреби клієнтів – потрібна нова нормативна база, а регулятор не поспішає.

А у фінтех-компаній найбільшим позитивом виступає високий рівень кваліфікації та інноваційний потенціал співробітників плюс відсутність обмежень з боку регуляторів ринку. При цьому часто ці компанії мають набагато більше інформації про споживчі переваги, потреби та уподобання своїх потенційних клієнтів, відстежуючи їх активність в соціальних мережах, а також їх місцезнаходження та переміщення через програми геолокації, прив'язані до смартфонів. Безумовно, недоліком цих компаній є те, що вони, переважно, спеціалізуються на незначній кількості операцій, до того ж їм не завжди вистачає фінансування для реалізації своїх ідей та потрібен час щоб завоювати довіру клієнтів.

Аналітики IDC опублікували дослідження IDC FutureScape: WorldwideFinancialServices 2021 Predictions, де розглянули «можливий розвиток глобальних фінансових технологічних сервісів протягом року та основні новації:

- 50% рішень щодо кредитування у роздрібному банкінгу здійснюються за допомогою фінансових технологій, що свідчить про швидке зміцнення співпраці між банками та фінтехом;

- 50% транзакцій у відділеннях будуть до 2024 року проводитися у вигляді попередньо підготовлених транзакцій або зустрічей, які ініціюються на цифрових платформах та виконуються за допомогою технологій, що належать банкам;

- 75% усіх споживчих кредитів та кредитів малому бізнесу до 2024 року будуть видаватися за рахунок автоматизованих процесів» [3].

Український ринок FinTech розвивається швидкими темпами, що безперечно пов'язано також із пандемією COVID-19 та потребою перебудови системи банківського обслуговування та розвитку онлайн-платежів.

За 2020 рік НБУ у своїй звітності виділяє такі «цифри та факти щодо FinTech сфери в Україні:

- 53% компаній фінансуються за власний рахунок;
- 72% FinTech-підприємств перебувають у столиці України;

- 55% операцій із дебетовими картами – безготівкові;
- у 28% підприємств у сфері FinTech керівники чи топ-менеджери – жінки;
- 71% фірм у цій галузі пройшли точку беззбитковості;
- 52% компаній надають послуги на міжнародному ринку;
- 47% фірм створено за останні три роки;
- 89% платіжних терміналів підтримують функцію безконтактних платежів;
- на 14% зросла кількість підприємств, що займаються платіжними послугами та грошовими переказами» [4].

Сьогодні реальним секторам світової економіки потрібне додаткове фінансування для подолання кризи, спричиненої пандемією; щоб залучити таке фінансування реальний сектор має переструктуризувати і токенизувати наявні неліквідні активи. Інфраструктура для оцифрування прав та операцій із новими класами активів вже створюється та буде інтегрована з іншими бізнес-процесами, що дозволить вирішувати нестандартні кейси.

Пандемія призвела до різкого зростання онлайн-платежів та загострила питання вартості транзакцій. Бізнес актуалізує запит на альтернативні способи онлайн-платежів, зокрема з використанням електронних гаманців, QR-кодів, криптовалют. Безперечно, міжнародні платіжні системи не зникнуть. Проте активно розвиватимуться рішення, що вплинуть на зміну ролі Visa, MasterCard та банків-еквайєрів. Інструменти embeddedfinance дозволяють інтегрувати платежі, дебетові картки, кредити, страховки і навіть інвестиційні інструменти практично у будь-які нефінансові продукти. Споживацькі сценарії змушують інакше поглянути на традиційні фінансові продукти: страховки заходять на територію кредитів, кредити з'являються там, де завжди панували страховки, виникають гібридні моделі, що поєднують кредитну та страхову складові.

Традиційні фінансові організації прискорили оновлення інфраструктури та перехід у digital, і це призвело до розвитку тренду на спрощення цифрової інфраструктури. У короткостроковій перспективі йдеться про low-code розробки (тобто мінімальні вимоги до знання

коду), а в довгостроковій – no-code рішення. У майбутньому банки зможуть збирати кастомізовані рішення, які максимально відповідатимуть потребам клієнтів.

2021 рік далі відсунув неекосистемні банки від клієнтів, демонструючи, наскільки обмежену цінність мають банківські додатки самі по собі. Зростання конкуренції з фінтехами підштовхує традиційні фінансові організації до пошуку точок дотику з клієнтами через сторонні продукти та сервіси, в які за допомогою технологій embeddedfinance можна інтегрувати традиційну функціональність – платежі та кредити. Це можуть бути маркетплейси, агрегатори, бухгалтерські програми, бізнес-планувальники, ігри, стрімінгові сервіси, будь-які цифрові простори, де користувачі споживають продукти або послуги. Такий підхід дозволяє банкам одночасно обслуговувати мільйони транзакцій та скорочувати витрати на залучення клієнтів та утримання інфраструктури. Зміни будуть поступовими але водночас глибокими, системними та довгостроковими: банки поступово перетворюються на регульовані SaaS-компанії.

Висновки. У цілому, говорячи про майбутнє банківського сектора та про все зростаючу роль нових технологій, слід звернути увагу на наступні моменти.

По-перше, не треба боятися зростання конкуренції та приходу нових гравців на банківський ринок. Конкуренція – це здорове середовище для розвитку бізнесу. Технічний прогрес у банківському секторі підвищує конкуренцію та підтверджує важливість конкуренції як фактора зростання.

По-друге, технологічні зміни більші, ніж зміни банківського сектора та вимагають зміни системи освіти. Саме з цієї причини реформа системи освіти в Україні сьогодні має важливе значення для вирішення проблеми потенційного зростання та досягнення амбітних цілей економічного розвитку країни.

По-третє, нові технології не знижують, а підвищують роль людського капіталу, для України це можливість скористатися своєю конкурентною перевагою (високий рівень якості людського капіталу), тому фінансові інновації можна всіляко вітати та надалі їх розвивати.

Список літератури

1. Венчурні інвестиції у фінтех. URL : <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2020/09/venchurni-investitsiyi-u-fintekh-zalyshayutsya-stabilnymy.html2> (Дата звернення: 24 листопада 2021).
2. Мельник О., Вrabіє Н., Коваленко А., Джосан В. Вплив фінансових інновацій на розвиток економіки. *Modern Economics*. 2020. № 19. С. 120-125.
3. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua> (Дата звернення: 25 листопада 2021).

4. Фінтех-компанії в Україні, динаміка розвитку. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy> (Дата звернення: 1 грудня 2021).

References

1. Venture investments in fintech, available at: <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2020/09/venchurni-investytsiyi-u-fintekh-zalyshayutsya-stabilnymy.html2> (Accessed 24 November 2021).
2. Melnik O., Vrabiye N., Kovalenko A., Dzhosan V. "The impact of financial innovations on economic development", *Modern Economics*, no. 19, pp. 120-125.
3. Official site of the NBU, 2021, available at: <https://bank.gov.ua> (Accessed 23 November 2021).
4. Fintech companies in Ukraine, development dynamics, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy> (Accessed 23 March 2022).

Summary

Petro Nikiforov, Olena Tretyakova, Violetta Kharabara

FIN TECH INNOVATIONS IN PROVIDING FINANCIAL INCLUSION BY BANKS OF UKRAINE

Fintech innovations in modern banking and in the activities of fintech companies are analyzed. It turns out that remote banking based on various digital financial technologies, as well as the activities of fintech companies is today the main strategic direction of the banking sector and fintech industry not only in Ukraine but also in all economically developed countries. Comparative characteristics of banks and fintech companies, forecasts of their cooperation in the markets are given.

Key words: financial market, financial technologies, fintech innovations, fintech companies, commercial banks, digitalization, banking product, ecosystems, marketplaces, innovations in the banking sector.